

NIE JE HYMNA AKO HYMNA. HYMNY V PROCESCH TRANSFORMÁCIE NA PRE-LOME TISÍCROČIA

Eva Krekovičová

Ak vychádzame z ponímania termínu *hymna* ako istého identifikačného symbolu,¹ najčastejšie sa stretávame s hymnami na rôznych úrovniach verejnej reprezentácie identít, či už tzv. veľkých (štátnych, národných, etnických, jazykových /esperantská hymna/, menšinových, konfesiónálnych), alebo iných (profesných, statusových, klubových, stranických, športových, školských, záujmových, pútnických, regionálnych, lokálnych atď.). Hlavne v Nemecku a v prostredí nemeckých menšín žijúcich mimo materského prostredia patria k populárnym regionálne hymny („Regionalhymnen“), symbolizujúce úroveň identifikácie jej nositeľov s domovom, podobne ako obľúbené „Heimatlieder“. V centrálnom nemeckom piesňovom archíve DVA² vo Freiburgu i. B. nachádzame viacnásobné záznamy tzv. Zipser Hymne Nemcov zo Spiša, text ktorej napísal v roku 1885 v Levoči Wilhem Wagner na melódiu ľudovej piesne zapísanej v Kežmarku v roku 1882. Pieseň sa neskôr stala hymnou Nemcov z územia Slovenska, tzv. Karpatendeutschen.

Tzv. rómska hymna (*Čhajori Romani*) plní takúto integračnú funkciu pri stretnutiach Rómov žijúcich v rôznych štátoch. Podobné piesne, spojené tiež s etnickou identifikáciou, sa do funkcie hymny môžu dostať i na úrovni lokálnej.³

Vo svojom príspevku sa sústredím na dva problémy:

a/ procesy oficiálneho i neoficiálneho etablovania hymien ako symbolickej formy verejnej reprezentácie etnickej/národnostnej identity v zložitých vzťahoch minorita – majorita na príklade Slovákov v Maďarsku. Východiskom tejto časti práce sú výsledky vlastných dlhodobých terénnych výskumov folklóru a piesní v slovenskom jazyku vo vzťahu k identifikácii na slovenských jazykových ostrovoch. Výskumy našich krajanov v Maďarsku realizujem nepretržite od roku 1991 do súčasnosti;⁴

b/ príklad parodovania štátnej hymny.

Zameriam sa jednak na:

1. oficiálnu hymnu Slovákov v Maďarsku (genéza piesne a funkcia tejto piesne v materskom slovenskom a v maďarskom prostredí);

2. regionálnu, lokálnu hymnu a historickú „zakladateľskú pieseň“ tejto minority v jednom z jej centier;
3. napokon ako protipól uvediem hymnu vybraného záujmového združenia z územia Slovenska, ktorej verzie sa vo viacerých hudobných aranžmánoch šíria predovšetkým prostredníctvom internetovej komunikácie, ale i televízneho seriálu súkromnej televízie JOJ („Profesionáli“) a ktorá tým, že používa melódiu súčasnej oficiálnej štátnej hymny SR, reprezentuje v podobe „sveta naopak“ jej recesistickú paródiu.

Hymny Slovákov v Maďarsku

Výskumy upozorňujú na zaujímavé súvislosti sledovanej témy s historickými skúsenosťami štátnych príslušníkov Slovenska a Maďarska, a teda s odlišným hodnotením histórie a vzťahu oboch národov (Slovákov a Maďarov) k svojej minulosti, utvrdzované oficiálnym spomínaním na minulosť prežitú v spoločnom štáte (Uhorsku) v rámci nástupníckeho maďarského, československého a od roku 1993 slovenského štátu. Ďalší zaujímavý a dôležitý činiteľ predstavujú v týchto súvislostiach transformačné procesy prebiehajúce v Maďarsku i v Československu / na Slovensku po roku 1989. Súvisia s demokratizáciou v oblasti politiky (na území Maďarska je to etablovanie menšinových samospráv na celoštátnej i komunálnej úrovni a ďalších menšinových inštitúcií a organizácií, v oboch krajinách všeobecná decentralizácia verejného a politického života, ako aj zásadná ideologická zmena vo vzťahu štátu a cirkvi atď.). V tejto situácii vznik a existencia jednotlivých podôb hymny Slovákov v Maďarsku predstavuje jeden zo spôsobov verejného deklarovania vzťahu k svojej materskej krajine, ale aj k štátu, v ktorom sa Slováci ako menšina v Maďarsku narodili a žijú. Zároveň sa týmto spôsobom inštrumentalizujú a upevňujú podoby vnútorne diferencovanej identifikácie príslušníkov slovenskej minority na základe ich regionálnej/lokálnej príslušnosti.

1. *Oficiálna hymna Slovákov v Maďarsku*

V rámci svojich výskumov v Maďarsku som v posledných rokoch zaznamenala existenciu hymny Slovákov

v Maďarsku, čo bolo pre mňa ako etnomuzikologičku veľmi zaujímavé. Išla som preto ďalej po stopách tejto piesne, k okolnostiam jej vzniku a ďalších osudov tak na Slovensku, ako i v Maďarsku.

Skôr ako prejdem ku konkrétnym poznatkom, ktoré som získala, však ešte pár slov k otázke: prečo vznikla táto hymna? Ak sa pozrieme na maďarskú menšinu na Slovensku, vidíme, že používa pri slávnostných príležitostiach, výročiach, oslavách apod. maďarskú štátnu hymnu. Zaujímalo ma, prečo Slováci v Maďarsku potrebovali ďalšiu pieseň – aj keď pôvodom slovenskú – ako svoj vlastný symbol. Pri mojich výskumoch som sa totiž viackrát stretla s tým, že oficiálnu slovenskú hymnu moji informátori – Slováci v Maďarsku – vôbec nepoznali. A to aj napriek tomu, že hymna sa od roku 1920, kedy bola ustanovená ako slovenská časť československej štátnej hymny (Novák 1990), zmenila v roku 1993, kedy sa stala štátnou hymnou Slovenskej republiky, iba pridaním ďalšej strofy. Odpoveď na tieto otázky sa skrýva okrem iného v rôznom videní svojej minulosti u Maďarov v Maďarsku a na Slovensku, ale i Slovákov v Maďarsku na jednej strane a Slovákov žijúcich na Slovensku na strane druhej. Možno tu teda zjednodušene hovoriť o odlišujúcej sa „historickej pamäti“ (Nora 1990) slovenských a maďarských štátnych občanov. Potvrdzujú to aj posledné sociologické výskumy kolektívnych identít na Slovensku, a to tak u Slovákov, ako aj v rámci maďarskej menšiny (Krivý 2004, výskum 2003). Podobné výsledky vykazujú výskumy Slovákov na Slovensku a Maďarov v Maďarsku, ktoré sa uskutočnili v roku 2004 v spolupráci historikov (Šutaj 2004) a sociálnych psychológov (Bačová in: Šutaj 2004) v Košiciach. V oboch výskumoch respondenti jednoznačne demonštrovali odlišné hodnotenie dôležitých udalostí z minulosti, ako aj inú preferenciu významných osobností. Potvrdila sa tu jednoznačná súvislosť s charakterom školskej výučby a menšinového školstva v Maďarsku, kde sú vlastiveda a dejepis aj v menšinovom školstve prezentované z pohľadu maďarskej historiografie. Na druhej strane v menšinovom maďarskom školstve na Slovensku sa nielen väčšina predmetov vyučuje priamo v maďarskom jazyku, ale aj dejiny a vlastiveda, prípadne i literatúra, sa učia podľa maďarských vzorov. Aj toto je jeden z dôvodov, prečo Slováci v Maďarsku majú odlišnú historickú pamäť ako Slováci zo Slovenska.

Ďalším faktorom neprijatia existujúcej hymny Slovenskej republiky príslušníkmi Slovákov žijúcich v Maďarsku

môže byť samotný text hymny. Báseň Janka Matušku vznikla v roku 1844 pri príležitosti odchodu Ľudovíta Štúra a jeho študentov z gymnázia v Bratislave do Levoče, teda v podstate skôr ako zo strany Slovákov dodnes citlivo vnímané historické procesy násilnej maďarizácie nemaďarských národov v bývalom Uhorsku. Tieto sa postupne zintenzívnili až po rakúsko-uhorskom vyrovnaní (rok 1867, kedy boli zrušené slovenské gymnáziá a nariadené vyučovanie v maďarskom jazyku na ľudových školách, zatvorenie Matice slovenskej v roku 1875, a najmä tvrdé školské Apponyiho zákony z roku 1907, zavádzajúce maďarský jazyk aj do vyučovania náboženstva). Aj tak však text slovenskej hymny *Nad Tatrou sa blýska* obsahovo úzko súvisí s obdobím, ktoré patrí vo vzájomných vzťahoch Slovákov a Maďarov ku konfliktným (vrátane revolúcie 1848/49) a pramení v čase dodnes citlivo vnímaných procesov nacionalizmu 19. storočia v bývalom Uhorsku (v tomto období predovšetkým korenia aj dnešné odkazy na obraz „Maďara – utláčateľa slovenského národa“ a „Maďara – nepriateľa“ na jednej (slovenskej) strane a obraz „zaostaleho“ a „hlúpeho Slováka“, patriaceho k nižším, „plebejským vrstvám“ na strane druhej (maďarskej)).

A teraz k hymne Slovákov v Maďarsku:

1.1 Slovensko

Pieseň *Daj Boh šťastia tejto zemi* v tejto podobe prvý raz zaznela na 1. Dňoch kolied kresťanov Slovenska v roku 1991 v Chrenovci na Hornej Nitre v podaní študentov bratislavského konzervatória pod vedením študenta VŠMU⁵ v Bratislave. Melódia piesne je variantom známej vianočnej koledy, najčastejšie sa vyskytujúcej s incipitom *Šťastia, zdravia, pokoj svätý*, ktorá bola rozšírená pôvodne prakticky na celom území Slovenska. Napr. v prvej žánrovej knižnej zbierke kolied zaznamenaných v ústnom podaní, v Slovenských koledách z roku 1992, nachádzame spolu až štyri varianty tejto piesne (Krekovičová 1992). Najmä stredná časť melódie patrí v slovenskom repertoári vianočných piesní k putovným, často sa vyskytujúcim motívom. Autorom textu hymny, ktorej prvá strofa vznikla v roku 1991, je aktivista folklórnych festivalov na Slovensku a hlavný organizátor Dní kolied kresťanov Slovenska Viliam Gruska. Text napísal na variant melódie pastorálnej koledy *Hore vstavajte Valasi a posluchajte* z 52. strany rukopisnej zbierky chrenovského učiteľa, organistu, záhradkára a včelára

Gašpara Drosta (1805–1874). Zbierka podľa jazykovej analýzy I. Ripku pochádza z tridsiatych až štyridsiatych rokov 19. storočia a doteraz nevyšla tlačou. Z pôvodom jednohlasnej melódie bol vytvorený dvojhlas, časť melódie sa obohatila o bodkovaný rytmus a z „novej“ koledy sa stáva hymnus, ktorý sa v atmosfére historických zlomov šíri aj na iné podujatia na Slovensku. Okrem spomínaných Dní kolied kresťanov Slovenska, ktoré sa od roku 1991 poriadajú každoročne, vystupuje pieseň ako stabilná zložka napr. Festivalu viachlasného chrámového a ľudového spevu v Telgárte pod Kráľovou hoľou (od roku 1995). V roku 2005 som v rámci terénneho výskumu znamenala nový zvyk, každý rok opakované tzv. Otváranie Vianoc, ktorý vznikol počiatkom deväťdesiatych rokov v hornoliptovskej obci Liptovská Teplička (okr. Poprad). S novovzniknutým rituálom slávnostného počiatku vianočného obdobia je tu spojené takisto spievanie piesne

Daj Boh šťastia tejto zemi

Koleda

1. Daj Boh šťastia tej-to ze-mi, všet-kým ľu-d'om v nej.
 2. Daj Boh šťastia ce-lej ze-mi, všet-kým ná-ro-dom.
 3. Dopraj Bo-že svojmu die-lu več-né trva-nie

1. Nech im sln-ko jas-ne svie-ti kaž-dý bo-ží deň.
 2. Nech im svet-lo hviezdy lás-ky o-žiu ru-je dom.
 3. Nech sa sa-mo ne-za-hu-bí, všet-ci pro-sí-me.

1. Nech ich su-sed v láske má, nech im priazeň, po-koj dá.
 2. Hladným chleba dob-ré ho, chorým zdravia pev-né-ho,
 3. Rybám čis-tej vo-dy daj, vtáčtvo u zver zu-cho-vaj.

1. Daj Boh šťastia tej-to ze-mi, všet-kým ľu-d'om v nej.
 2. Daj Boh šťastia ce-lej ze-mi, všet-kým ná-ro-dom.
 3. Dopraj Bo-že svojmu die-lu več-né trva-nie.

Obr. 1 Hymna Slovákov v Maďarsku.

Daj Boh šťastia. K popularite a všeobecnej obľube piesne prispela na Slovensku aj jej medializácia prostredníctvom vydania CD *Daj Boh šťastia tejto zemi*, pastorále z chrovej zbierky Gašpara Drosta v hudobnom spracovaní V. Godára, pieseň naspieval pre médiá tiež operný spevák Peter Dvorský a vo svojom repertoári ju má aj populárny slovenský spevák Pavol Habera.

1.2. Maďarsko

Podľa publikácie Informácie o IX. Kongrese Zväzu Slovákov v Maďarsku z roku 1993 sa v tomto roku v Stanovách Zväzu Slovákov v Maďarsku v paragrafe 3, odsek 1 uvádza, že ZSM môže disponovať: odznakom a hymnickou piesňou.⁶ Pripúšťa sa tu teda možnosť existencie hymny Slovákov v Maďarsku. O šesť rokov neskôr schválené Stanovy Zväzu v paragrafe 3, odstavec 1 už priamo uvádzajú incipit piesne *Daj Boh šťastia...* v maďarčine.⁷ Pieseň sa spievala podľa dokumentácie zo Zväzu dňa 29. 12. 2002 v Hronci na XII. Konferencii Zväzu Slovákov v Maďarsku.⁸ Za oficiálnu hymnu sa považujú prvé dve z troch strof piesne.

Podľa ústnej informácie Ruženy Egyedovej-Baránekovej, predsedkyne Zväzu Slovákov v Maďarsku od roku 1996, pieseň priniesli do Maďarska zo Slovenska, z Dní kolied kresťanov Slovenska jeho účastníci, Slováci z Veňarca asi v roku 1997. Pieseň sa spievala najprv len v slovenčine, neskôr bola preložená aj do maďarčiny Máriou Jakobovou-Šindelovou a v Maďarsku sa šíri nielen v slovenskom a maďarskom jazyku, ale aj v nemčine a angličtine. Melódia je – podľa vzoru vianočnej piesne na Slovensku – dvojhlasná a pieseň sa spieva pri rôznych príležitostiach oficiálnych stretnutí Slovákov v Maďarsku ako hymna (otváranie či ukončenie rôznych festivalov a osláv, slávnostné ukončenie školského roka na slovenskej škole apod.). Vo Zväze Slovákov v Maďarsku si dali na prelome tisícročia vytlačiť tiež veľmi vkusné vianočné a novoročné pozdravy s textom druhej strofy hymny Slovákov v Maďarsku (*Daj Boh šťastia celej zemi, všetkým národom...*) a zároveň s jej anglickým prekladom. Na sekretariáte Zväzu je k dispozícii tiež nemecká verzia tejto strofy textu. V roku 2005 publikuje Náš kalendár, ktorý vydáva Celoštátna slovenská samospráva, popri slovenskej štátnej hymne tiež hymnu Slovákov v Maďarsku (uvádzajú sa tu všetky tri slovenské strofy), ako aj regionálnu „Pilířsku hymnu“ Preleť sokol horu krížom v preklade Gregora Papučeka.

Z kusých údajov, ktoré som o piesni uviedla, je zrejmé, že text i melódia piesne, ktoré sa nesú v znamení vianočného či novoročného vinšovania šťastia, zdravia a hojnosti, vo svojej novej podobe plní funkciu hymny, ponímanej na jednej strane (na Slovensku) ako symbol Vianoc a na druhej strane (v Maďarsku) ako oficiálne prijatý a deklarovaný symbol spolupatričnosti a identity tu žijúcich Slovákov⁹ (viď obrázok 1).

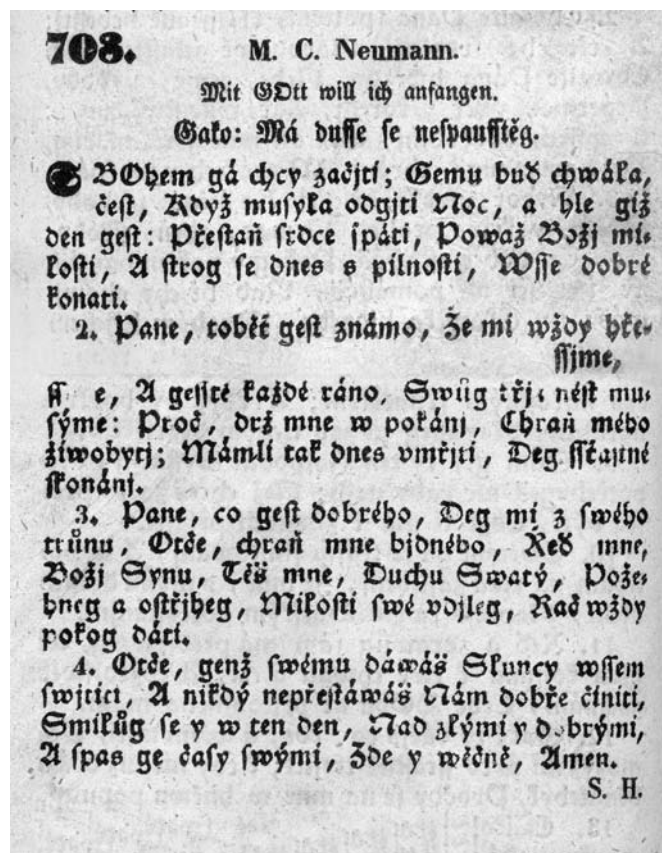
2. Regionálna a lokálna hymna Slovákov v Maďarsku

2.1. Popri oficiálnej hymne Slovákov v Maďarsku som v rámci výskumov zaznamenala vyššie spomenutú „Pilíšsku hymnu“. Oblasť Pilíšskych hôr patrí k regiónom, kde vystupuje dodnes slovenský jazyk i pestovanie miestnych slovenských piesní, tancov a hudby v porovnaní s inými Slovákami osídlenými jazykovými ostrovmi v Maďarsku ako v najväčšej miere živé. Oblasť pozostávajúca z relatívne izolovaných osád s obyvateľstvom prevažne katolíckeho vierovyznania vykazuje na základe nárečí znaky prvkov západoslovenských, ako aj oblasti slovenského Záhoria a moravsko-slovenského pomedzia. „Pilíšska hymna“ vznikla pôvodne v maďarčine a ide o umelú pieseň ospevujúcu krásy miestnej prírody v duchu nemeckých „Heimatlieder“. Na prelome tisícročia¹⁰ patrila táto pieseň v maďarskej i slovenskej verzii k stabilnej a neodmysliteľnej zložke repertoáru miestnych spevákov, ako aj miestnej folklórnej skupiny (tzv. Pávieho krúžku). Výskum však indikoval častejšie používanie tejto regionálnej hymny v maďarskom jazyku. Pieseň potvrdzuje reálnu vnútornú regionálnu diferenciáciu Slovákov v Maďarsku a jej životnosť v danom prostredí je výrazom potreby reflektovania tejto úrovne sebaidentifikácie v prostredí pilíšskych Slovákov na počiatku tretieho tisícročia.

2.2. Békešská Čaba ako sídlo čabianskej župy („metropola Slovákov na Dolnej zemi“), bola predmetom výskumov v rámci Národopisných táborov viackrát (1994, 1997, 2008). V roku 2008 oslávilo mesto 290. výročie znovuosídlenia lokality Slovámi. Pri príležitosti oficiálnej oslavy výročia sa do povedomia obyvateľov mesta, hlásiacich sa k svojmu slovenskému pôvodu, dostávajú dve piesne. Jedna z nich plní v obrade komemorácie funkciu „zakladajúcej piesne“. Je to aj na Slovensku v prostredí evanjelikov augsburského vierovyznania obľúbená duchovná pieseň s incipitom *S Bohem já chci začítí* z „Tranoscia“¹¹ (Tranowský 1636; obrázok č. 2¹²).

V rámci odhalenia pamätníka počas osláv pieseň rozdávali účastníkom rozmnoženú v podobe pôvodnej biblickej češtiny, aj v novom slovenskom preklade a s komentárom „*Naši predkovia po prichode na toto miesto sa s touto piesňou na peráh sa pustili do budovania Békešskej Čaby*“ (obrázok č. 3).

K piesni bola priložená legenda o založení Békešskej Čaby v tomto znení: „*Začiatkom leta roku 1718 prišlo do Čaby 300 slovenských rodín. Po dlhej a vyčerpávajúcej ceste sa zastavili pri tej studni, ktorá bola na mieste dnešného hotela Fiume. Napojili statok, zhromaždili sa a zaspievali z Tranoscia pieseň č. 703. Takto sa obracali k Bohu, aby mu vyjadrili svoju vďačnosť a zároveň ho prosili, aby ich aj naďalej ochraňoval. Tranoscius je napí-*

Obr. 2

saný v biblickej češtine a tento jazyk si evanjelici v Békešskej Čabe dodnes ochraňujú. V dnešný slávnostný deň prežijeme aj kultúrno-historické okamihy. Vďaka Jánovi Šutinskému, bývalému riaditeľovi školy a nášmu kolegovi Dr. Pavlovi Žibritovi si dnes môžeme tento spev vypočuť po prvý raz v spisovnej slovenčine. Našu slávnosť začneme v duchu našich slovenských čabianskych predkov.¹³

Hotel Fiume patril ešte v medzivojnovom období k významným centráam stretávania sa miestnych mešťanov, dnes je zrenovovaný a jeho majiteľom je popredný miestny podnikateľ slovenského pôvodu, ktorý veľmi dobre ovláda slovenčinu. V súčasnosti sa tu konajú ok-

rem iného tzv. slovenské bály, na ktorých sa zúčastňujú príslušníci slovenskej elity žijúci v meste. Sama som sa v novembri 2008 takéhoto plesu zúčastnila.

2.3. S príležitosťou ceremoniálu pri oslave 290. výročia založenia Čaby sa viaže okrem zakladateľskej piesne tiež návrat **lokálnej**, tzv. **Čabianskej hymny**. Ide tu takisto o umelú, avšak svetskú pieseň vlasteneckého až nacionalistického charakteru, pochádzajúcu z tridsiatych rokov 20. storočia. Autorom textu je Ján Gerči, melódiu zložil známy slovenský dejateľ na Dolnej zemi, hudobník a dirigent Ján Sekerka. Pieseň, ani zmienku o existencii čabianskej hymny, som v rámci výskumov pred rokom 2008 nezaznamenala. Jej text je poznačený miestnym nárečím, pieseň je v tlačenej podobe datovaná 6. 11. 1932. Hymna tvorila v roku 2008 súčasť repertoáru miestnych speváckych zborov, ktoré jej v dramaturgii svojich vystúpení venovali dôležité miesto: spievala sa na začiatku, alebo na konci vystúpenia (obrázok č. 4).¹⁴

Moderato Transcius č. 703

S-Bo-hem já chci za - ěi - ti, Je - mu buď chvá - la, češť,
 Když mu si - la od - ěi - ti, Noc a hle již den jest:
 Pre - staň srd - ce spá - ti, po - važ Bo - ži mi - los - ti,
 A stroj se dnes s pil - nos - ti, Vše dob - ré ko - na - ti.
 Po slovensky: S-Bo-hom ja chcem za - ěa - ti, Je - mu buď chvá - la, češť,
 keď mu - se - la o - ěis - ti noc, a hl'a už je deň.
 Pre - staň srd - ce spa - ti, važ si Bo - žej mi - los - ti,
 a zač - ni sa dnes u - si - lo - vať, všet - ko dob - ré ko - nať.

2. Pane čo je dobrého, daj mi z tvojho trónu
 Otče chráň mňa biedneho, veď ma Boží Synu,
 Teš ma Duchu svätý, požehnaj a ochraňuj,
 milosť svoju udeľuj, ráč vždy pokoj dávať!

Naši predkovia po prichode na toto miesto sa s touto piesňou na peráh sa pustili do budovania Békešskej Čaby

Obr. 3.....

3. Recesia na slovenskú štátnu hymnu – „hymna spoločnosti nespravodlivo plešatých“

3. Transformačné a demokratizačné politicko-spoločenské procesy v postkomunistických krajinách strednej a juhovýchodnej Európy so sebou všeobecne prinášajú isté uvoľnenie bariér vo vzťahoch „verejných“ – „súkromných“, ale aj „oficiálnych“ a „verejne deklarovaných“. A to najmä v prípadoch, ak tomuto uvoľneniu napomáhajú i mediálne možnosti v podobe internetovej komunikácie. Hranica istej „politickej korektnosti“ v takýchto prípadoch nie je vždy celkom ostrá, a najmä rešpektovaná autormi internetových stránok a jej používateľmi. Príkladom toho je hymna „nespravodlivo plešatých“. Táto – svojím sebaironickým odľahčením – predstavuje vlastne istú recesiu, v súlade s charakterom samotného spolku (oficiálne zaregistrovaného záujmového združenia), ktoré je tvorcom, nositeľom i šíriteľom hymny. Odkazy na oficiálnu slovenskú štátnu hymnu sú nepriamo naznačené v texte (paralela bleskov „divo bijúcich hromov“ a „blýskajúcej hlavy“, oslovenie „bratia“), ktorý sa spieva na melódiu pôvodom ľudovej piesne *Kopala studienku*, takže možno tu hovoriť o paródii oficiálnej slovenskej štátnej hymny. V rámci internetovej komunikácie nachádzame viacero verzií a hudobných aranžmánov piesne s totožným textom, bez ktorého by samotná hymna stratila svoj zmysel. Na oficiálnej internetovej stránke Klubu

nespravodlivo plešatých, ktorá vznikla a má svoje sídlo v Trenčíne,¹⁵ figuruje hymna v interpretácii mužskej skupiny s krátkou predohrou a prvou strofou piesne so sprievodom organu v pomalom tempe, v podaní pripomínajúcom pohrebnú pieseň. Druhá strofa má rýchlejšie tanečné tempo veselej „ľudovky“:

1. /: Na nejednej hlave boli vlasy plavé,:/
/: nikto ich netrhal,:/
/: nikto ich netrhal, vypadali samé.:/
2. /: Lebka sa nám blýska, dievčatá sa šinú,:/
/: zmierme sa s tým, bratia,:/
/: vlasy sa nevrátia na našu plešinu.:/

Slovenská Čaba

Veľkolepo (Maestoso)
mf

Ča-ba na-ša, Ča-ba krás-na slo-ven-ská!
Tu ma mo-ja tľ-chá chu-lúp-ka ča-ká.
Slo-vá-kom ma mo-ja ma-ti zro-dí-la,
Slo-ven-ský žia! mno-ho-krát o-spie-va-la.
Piu vivo
Ča-ba na-ša, slo-ven-ská,
Slo-vák-mi za-lo-že-ná,
Bystro hľadiš do ne-ba; My sme spatrili te-ba,
My Slo-vá-ci, my Slo-vá-ci!

Obr. 4

Ďalšia – na internete najrozšírenejšia – verzia hymny sa spopularizovala vďaka momentálne (roky 2009–2010) aktuálnemu komediálnemu televíznemu seriálu TV JOJ z policajného prostredia v interpretácii jedného z protagonistov seriálu, obľúbeného plešatého mladého herca Csongora Kassaya, pôvodom Maďara zo Slovenska. Jeho maďarský pôvod je tiež zdrojom početných humoristických komentárov k prezentovanému videozáznamu piesne na internete.¹⁶

Záver

Hymny a im podobné piesne symbolizujúce verejnú prezentáciu identifikácie prechádzajú v období transformačných procesov v rámci strednej a juhovýchodnej

Slovenská Čaba

hymna

Slová: Ján Gerči – Hudba: Ján Sekerka
1932. nov. 6.

Čaba naša, Čaba, krásna slovenská!
V ťebe vŕdi nás tichá chalupka čaká. Slovákon nás aj naša
mať zrodila, Slovenski žia! tu v ťebe si spievala.

Čaba naša slovenská,
Slovákmi založená,
Bistro hľadí do neba;
Mí sme zjadriť ťeba,
Mí, Slováci, mí, Slováci!

Čase dávne, čase starie, slovenskie! Vzbudíte hor tie
opravdi čabianske. Pošliťe ich do každého domčoka,
Bi veďeťi jako Čaba sem prošla.

Čaba naša slovenská...

Dudaj vetrik, dudaj, smelo na Tatri: Kďe sa naši stari
braťia zrodíi.
A ač vidíš tam edního Slováka, Pošopni mu do ucha tie
slovička:

Čaba naša slovenská...

Zadudaj mu, že sme mi braťia jeho, Slovenskú dušu nosí
naše telo.
A povedz mu: trebars kody k nám pridě;
U nás vďicki si bratskú lásku najďe.

Čaba naša slovenská...

„Po vojne ju hrala dychová kapela pred Mestským domom. Text sme
rozmnožili a mládež ju z letáčikov spievala.“ /Ján Sekerka/

Európy tiež svojimi zmenami. Zaujímavé je sledovanie týchto procesov nielen na úrovni štátno-reprezentatívnej, ale tiež na iných úrovniach identifikácie, vrátane vzťahu minorita – majorita. V príspevku som sa pokúsila sumarizovať poznatky z vlastných terénnych výskumov, ktoré poukázali na zložité historické skúsenosti etnických spoločenstiev a tým aj viacvrstvovú identifikáciu niekdajších obyvateľov bývalého Rakúsko-Uhorska a špecifickosť potrieb verejnej prezentácie etnickej odlišnosti menšín žijúcich v rámci jednotlivých nástupníckych štátov. Vznik nových a návrat starej hymny, či už menšinovej, menšinovo-regionálnej, alebo lokálnej, či „zakladateľskej piesne“ a ich priamy súvis s celkovými procesmi demokratizácie prebiehajúcich transformácií spoločnosti tak na území Maďarska, ako aj Slovenska,

je výrazom zmien v kultúrnom, spoločenskom a v neposlednom rade aj politickom živote. Súvisí s novými potrebami v našom prípade minoritného spoločenstva Slovákov v Maďarsku a s výskumom potvrdeným nárastom záujmu o verejné deklarovanie vlastnej etnickej identity. Osobitným problémom je v tejto súvislosti tiež vytváranie a prezentácia hymny na nižších sociálnych úrovniach až k záujmovým skupinám. Takéto hymny môžu nadobúdať a spravidla aj nadobúdajú v procese svojho šírenia popri identifikačnej tiež rôzne ďalšie funkcie. V prípade „hymny plešatých“ je to funkcia zábavná, v iných prípadoch môže byť napríklad tzv. stránika hymna šírená na internete tiež súčasťou politického predvolebného boja.¹⁷ Táto otázka však už prekračuje vymedzený rámec tohto príspevku.

POZNÁMKY:

1. K širšiemu ponímaniu termínu pozri Kurzke, H. 1990: *Hymnen und Lieder der Deutschen*. Mainz: Dieterische Verlagsbuch.
2. Deutsches Volksliedarchiv, založený J. Mayerom v roku 1905.
3. Pri výskume nemeckej menšiny na Slovensku v roku 1997 som sa s týmto javom stretla v obciach s pôvodným nemeckým obyvateľstvom v oblasti tzv. Hauerlandu, prináležiacej k regiónu Turiec: Vrúcko, Sklené. Tieto lokálne hymny spievali v rámci svojich stretnutí v deväťdesiatych rokoch v oboch obciach Nemci, ktorí sa tu narodili a boli po druhej svetovej vojne vyhnaní z Československa.
4. Za možnosť realizovať výskumy týmto ďakujem vedeniu a pracovníkom Výskumného ústav Slovákov v Maďarsku v Békešskej Čabe. Bližšie k histórii a organizácii pravidelných výskumov slovenských jazykových ostrovov v Maďarsku v publikácii: *30 rokov vo výskumných táboroch. Jubilejné spomienky na prácu v teréne*. Békéscsaba : VÜSM – Ústav etnológie SAV Bratislava, 2008.
5. Samotné „Dni kresťanov Slovenska“ vo svojich počiatkoch demonštrovali zdôrazňovanie prebiehajúcich transformačných zmien v slovenskej spoločnosti po roku 1989, predovšetkým slobodu náboženského vierovyznania. V období rokov 1948–1989 patrili totiž vianočné koledy k prejavom, ktoré boli v oficiálnych médiách pri verejných príležitostiach tabuizované. Keďže obyvateľstvo Slovenska bolo v rámci Československa vo väčšej miere nábožensky založené, koledy sa nesmeli vysielat' v rozhlase či v televízii, spievali sa len v rámci povolených cirkevných obradov, tradičných folklórnych príležitostí na vidieku či v rodinnom prostredí. Ak sa aj ojedinele objavili vo verejnej prezentácii, napr. v rámci betlehemských hier, ktoré boli považované za folklór, a teda „umenie ľudu“, nesmeli obsahovať priame odkazy na narodenie Ježiša, a teda na kresťanskú symboliku Vianoc. V Čechách a na Morave boli zásahy cenzúry v tomto zmysle miernejšie, koledy sa mohli napr. vysielat' v rozhlase.
6. Znak Zväzu Slovákov v Maďarsku má podobu lipy („hárs“).
7. A Magyarországi Szlovákok szövetsége alapszabálya, 1999: „*Áldd meg uram ezt a földet...*“
8. Zápisnica, spísaná dňa 29. novembra 2002 v Hronci na XII. konferencii Zväzu Slovákov v Maďarsku (ZSM), konanej od 9.15 hodiny do 13.00 hodiny v priestoroch rekreačného strediska odborárov Poniklec: „*Po registrácii účastníkov kongresu sa realizácia vopred rozoslaného programu dňa začala tradične spoločným spevom hymny Slovákov v Maďarsku Daj Boh šťastia.*“
9. Za informácie z prostredia Maďarska ďakujem prof. Anne Divičanovej a predsedníčke Zväzu Slovákov v Maďarsku Ružene Egyedovej-Baránkovej.
10. Terénny výskum v lokalite Senváclav, jún 2009.
11. Taktó označujú evanjelici a. v. spevník duchovných piesní na Slovensku i v prostredí slovenských menšín žijúcich mimo materského prostredia. Transcius bol totiž prakticky až do 90. rokov 20. storočia popri Funebráli jediným, viac ako tristo rokov používaným spevníkom v slovensky hovoriacom prostredí evanjelikov a. v. všeobecne a vyšiel v mnohých vydaniach, ktoré v rodinách Slovákov dodnes uchovávajú.
12. Vo vydaní spevníka z roku 1853 má pieseň č. 208.
13. Číslo piesne v Transciu nebolo v rôznych vydaniach spevníka totožné.
14. Terénny výskum v Békešskej Čabe v júni 2008.
15. Porovnaj <http://knp.szm.com/h.htm>.
16. Porovnaj http://www.mojevideo.sk/video/36bb/hymna_plesatych.html.
17. Ako napr. v ČR v roku 2010 „hymna ČSSD“. Dostupné na <http://www.youtube.com/watch?v=KHbzOxaK5MU>.

PRAMENE A LITERATÚRA:

- Godár, V. – Rúfus, M. – Gruska, V. 1993: *Daj Boh Šťastia tejto zemi. Pastorále z chrenovskej zbierky Gašpara Drosta*. Booklet k CD. Bratislava: AIA CENTRUM.
- Greverus, I.-M. 1972: *Der territoriale Mensch. Ein Literaturanthropologische Versuch zum Heimatphänomen*. Frankfurt a. M.: Athenaum.
- Informácie o IX. Kongrese Zväzu Slovákov v Maďarsku. 1993. Budapešť: Zväz Slovákov v Maďarsku.
- Krekovičová, E. 1992: *Slovenské koledy. Od Štedrého večera do Troch kráľov*. Bratislava: Práca.
- Krivý, V. 2004: *Kolektívne identity na súčasnom Slovensku. Pramenná publikácia dát zo sociologického výskumu*. Bratislava: Centrum excelentnosti SAV – Sociologický ústav SAV – Etnologický ústav SAV.
- Kurzke, H. 1990: *Hymnen und Lieder der Deutschen*. Mainz: Dietzerische Verlagsbuch.
- Náš kalendár 2005. Budapešť: Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku.
- Novák, J. 1990: *Štátne znaky v Čechách a na Slovensku dnes aj v minulosti*. Bratislava: Práca.
- Nora, P. 1990: *Zwischen Geschichte und Gedächtnis*. Berlin: Wagenbach.
- Röhrich, L. 1990: „... un das ist Baden Glück.“ *Heimatlieder und Regionalhymnen im deutschen Südwesten*. In: Jahrbuch für Volksliedforschung 35, s. 13–25.
- Šutaj, Š. (ed.) 2004: *Dekréty E. Beneša v povojnovom období*. Prešov: Universum.
- Tranowský, J. 1636: *Cithara sanctorum. Písne duchovní*. Levoča: b. v.
- „Hymna plešatých.“ Mojevideo.sk [online] [1.3.2010]. Dostupné z <http://www.mojevideo.sk/video/36bb/hymna_plesatych.html>.
- „Hymna KNP.“ Klub nespravodlivo plešatých [online] [1. 3. 2010] . Dostupné z <<http://knp.szm.com/h.htm>>.
- „Hymna ČSSD.“ YouTube [online] [cit. 1. 3. 2010]. Dostupné na: <<http://www.youtube.com/watch?v=KHbzOxaK5MU>>.

Summary

There are anthems and anthems. Anthems with the processes of transformation at the turn of the Millennium

In her essay, the author deals with different levels of self-identification at members of Slovak language islands in Hungary, based on an example of more ethnically symptomatic anthems. On the one hand, it is the anthem of the Slovaks in Hungary, which became an official anthem of this minority in 1999. The Slovaks in Hungary accepted the melody of a carol generally spread in Slovakia to be their anthem. The text of this song comes from 1991 and it was written by V. Gruska, a Slovak involved in folklorism in Slovakia. It is the song *Daj Boh Šťastia tejto zemi* publicized in the media also in Slovakia, but mainly as a Christmas carol. Based on the aforementioned example the author points out the different historical memory of the Slovaks in Hungary and of the Hungarians in Slovakia on one side, and that of the Slovaks living in Slovakia on the other side. While the Hungarians in Slovakia take the official Hungarian anthem for their own, the Slovaks in Hungary felt a need to have different anthem song, than the state anthem of the Slovak Republic. Within this environment, regional (“Pílišská anthem”) and local anthems (“Čbianska anthem” from 1932) exist and return. The second part of the essay mentions a parody of the official Slovakia state anthem (Anthem of Unjustly Baldheaded) spread by the Internet as an anthem of an officially registered interest association.

Key words: anthem, parody, Slovaks in Hungary, historical memory, identity.